

Australian Government
 Australian Centre for
 International Agricultural Research

គម្រោងលេខ AH/2003/008

ការអនុវត្តប្រព័ន្ធប្រើប្រយោជន៍ប្រព័ន្ធផ្គល់ចំណីសត្វនៅកម្ពុជា
 ឱ្យមានប្រសិទ្ធភាពនៅក្នុងប្រទេសកម្ពុជា

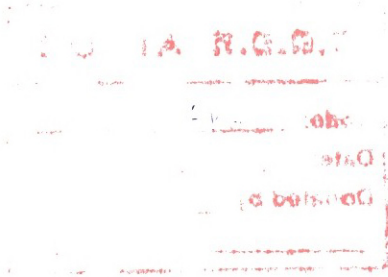
ការគ្រប់គ្រងដំណាំចំណីសត្វនៅកម្ពុជា
Livestock Forages Management
in Cambodia

រៀបចំដោយ

នាយកដ្ឋានផលិតកម្ម និង បសុព្យាបាល
 ខែ មករា ឆ្នាំ ២០១១

អាស័យដ្ឋានទំនាក់ទំនង

- ~ បណ្ឌិត ស៊ីង សារង : នាយកវិទ្យាស្ថានជាតិស្រាវជ្រាវបសុព្យាបាល និង នាយកគម្រោង
- ~ បណ្ឌិត សរ ចិត្រា : ប្រធានការិយាល័យផលិតកម្ម និង អ្នកសម្របសម្រួលគម្រោង
- ~ លោក ហៀង សារិទ្ឋ : អនុប្រធានការិយាល័យផលិតកម្ម និងបសុព្យាបាល ខេត្តកំពង់ចាម និង អ្នកអនុវត្តគម្រោង
- ~ លោក លង់ សុផល : មន្ត្រីការិយាល័យផលិតកម្ម និងបសុព្យាបាល ខេត្តកំពង់ចាម និង អ្នកអនុវត្តគម្រោង

នាយកដ្ឋានផលិតកម្ម និងបសុព្យាបាល ក្រសួងកសិកម្ម រុក្ខាប្រមាញ់ និងនេសាទ
 ភូមិទ្រា ផ្លូវ ៣៧១ សង្កាត់ស្ទឹងមានជ័យ ខ័ណ្ឌមានជ័យ រាជធានីភ្នំពេញ
 ទូរស័ព្ទ : ០១២ ៩១១ ៧២៩ / ០១២ ៩៥៨ ៨៣៥
 : ០១២ ៩៣៩ ៦២៩ / ០១២ ២៥៣ ៩២៨

អ៊ីម៉ែល : sorn.san@gmail.com, chetrass@yahoo.com
c.sarith@yahoo.com, l.sophal@yahoo.com

មាតិកា

Code: 236-032
Date: _____
Donated by: _____ ទំព័រ

១-សេចក្តីផ្តើម..... ១

២-ដំណាំចំណីសត្វតាមប្លង់ដីភូមិ..... ២

ក-គោលការណ៍គ្រឹះនៃការដាំដំណាំចំណីសត្វតាមប្លង់ដីភូមិ..... ២

ខ-ដំណាំចំណីសត្វ ដាំសំរាប់ការកាត់ផ្តល់អោយសត្វ..... ៣

គ-ការបែងចែកដំណាំនៃប្រភេទពូជដំណាំចំណីសត្វ..... ៥

ឃ-លក្ខណៈទូទៅរបស់ប្រភេទពូជដំណាំចំណីសត្វសំខាន់ៗមួយចំនួន..... ៦

៣- ការដាំដំណាំចំណីសត្វ..... ១៨

ក-ការជ្រើសរើសទីតាំងដើម្បីដាំ..... ១៨

ខ-ការរៀបចំពូជដំណាំចំណីសត្វដើម្បីដាំ..... ២២

គ-ប្រតិទិនដាំដុះដំណាំចំណីសត្វ..... ២៩

ឃ-បច្ចេកទេសក្នុងការដាំដំណាំចំណីសត្វ..... ៣១

ង-សំភារៈប្រើប្រាស់ក្នុងការដាំដុះដំណាំចំណីសត្វ..... ៣៧

ច-ការថែទាំដំណាំចំណីសត្វក្រោយពេលដាំ..... ៣៨

៤-ការគ្រប់គ្រងចំការដំណាំចំណីសត្វ តាមគ្រួសារ..... ៣៩

ក-ការផ្តល់ត្រឡប់វិញនូវជីជាតិដី នៅចំការដំណាំចំណីសត្វ..... ៤០

ខ-ការគ្រប់គ្រងសំអាតស្មៅចម្រៃ..... ៤១

គ-ការស្រោចស្រពដំណាំចំណីសត្វ..... ៤១

ឃ-កំពស់កាត់ និង ចន្លោះពេលនៃការកាត់ដំណាំចំណីសត្វ..... ៤៣

៥-ប្រភពការទ្រូសកម្មភាពអនុវត្តដាំដុះដំណាំចំណីសត្វ..... ៤៤

អារម្ភកថា

សៀវភៅស្តីពី "ការគ្រប់គ្រងដំណាំចំណីសត្វនៅកម្ពុជា" នេះត្រូវបានរៀបចំឡើងក្នុងការនូវផ្តល់ចំណេះដឹងមូលដ្ឋាននៃការគ្រប់គ្រង និងការជ្រើសរើសដំណាំចំណីសត្វដល់កសិករក្នុងការទទួលយកនូវបច្ចេកវិជ្ជាថ្មីៗ និងអ្នកផ្សព្វផ្សាយ និងអ្នកស្រាវជ្រាវដែលកំពុងអនុវត្តការងារលើការចិញ្ចឹមគោ ក្របី។ គោលបំណងនៃសៀវភៅនេះ គឺដើម្បីផ្តល់ព័ត៌មានមានប្រយោជន៍ ដែលសម្រាប់ជួយកែលំអផលិតភាពគោ ក្របី ជាពិសេសក្នុងប្រព័ន្ធការចិញ្ចឹមលក្ខណៈគ្រួសារ ដែលអាចផ្គត់ផ្គង់សាច់គោដោយផ្អែកលើតម្រូវការក្នុងស្រុកពង្រឹងជីវភាពកសិករ និងអ្នកពាក់ព័ន្ធខ្សែសង្វាក់តម្លៃ។ សៀវភៅនេះឆ្លុះបញ្ចាំងស្ថានភាពបច្ចុប្បន្ននៃចំណេះដឹងដែលទាមទារនូវការកែលំអរថែមទៀត។ អាស្រ័យហេតុនេះការទិញនូវកែលំអក្នុងន័យស្ថាបនាពីសំណាក់អស់លោក លោកស្រី អ្នកបច្ចេកទេស និងអ្នកពាក់ព័ន្ធទាំងអស់ត្រូវបានរង់ចាំទទួលដោយរីករាយ ។

សៀវភៅនេះត្រូវបានចងក្រងដោយផ្អែកលើអនុសាសន៍ដ៏ថ្លៃថ្លា និងការចង្អុលបង្ហាញប្រកបដោយគតិបណ្ឌិតពី **ឯកឧត្តម បណ្ឌិត ច័ន្ទ សារុន** រដ្ឋមន្ត្រីក្រសួងកសិកម្ម រុក្ខាប្រមាញ់ និងនេសាទ និងការ ណែនាំ ផ្តល់បច្ចេកទេសបន្ថែមពី **ឯកឧត្តម កៅ ឆល** ប្រធាននាយកដ្ឋានផលិតកម្ម និងបសុព្យាបាលដោយរួមបញ្ចូលនូវបទពិសោធន៍បច្ចេកទេសល្អៗជាច្រើនពីការិយាល័យផលិតកម្មនៃនាយកដ្ឋានផលិតកម្ម និងបសុព្យាបាល និងតាមរយៈព័ត៌មានបច្ចេកទេសពីឯកសារស្តីពី "បច្ចេកវិជ្ជាស្នោសម្រាប់កសិករ" របស់មជ្ឈមណ្ឌលអន្តរជាតិសំរាប់កសិកម្មតំបន់ត្រូពិច (CIAT) និងមជ្ឈមណ្ឌល អូស្ត្រាលីសំរាប់ការស្រាវជ្រាវកសិកម្មអន្តរជាតិ (ACIAR) ។

សូមផ្ញែងអំណរគុណយ៉ាងជ្រាលជ្រៅដល់ **លោក ខៀវ សារិន្ទ** អនុប្រធានការិយាល័យផលិតកម្ម និង **លោក លន់ សុឆល** ព្រមទាំងមន្ត្រី ការិយាល័យផលិតកម្ម និងបសុព្យាបាលខេត្តកំពង់ចាមនៃមន្ទីរកសិករ ខេត្តកំពង់ចាម ទាំងអស់ដែលបានផ្តល់ការសម្របសម្រួលនិងសហការលើការអនុវត្តគម្រោងផ្ទាល់ និងបានជួយផ្តល់ជាគំនិតបទពិសោធន៍ដែលបានពីការអនុវត្តជាក់ស្តែងព្រមទាំងជួយប្រមូលយកឯកសារផ្សេងៗដើម្បីចងក្រងសៀវភៅនេះ ។

Preface

This book, entitled “*Forage Management for Livestock in Cambodia*”, was designed to provide basic knowledge of forage selection and management not only to farmers to help them adopting new, more productive technologies, but also to extensionists and researchers who are working in the field of cattle and buffalo husbandry. Its purpose is to provide useful information to help improving cattle and buffalo productivity, particularly of smallholder systems in Cambodia, hence refining the local demand driven supply of beef and enhancing the livelihoods of smallholder farmers and other value chain stakeholders. The book reflects our current state of understanding which is subject to constant improvement. We therefore welcome any suggestion and feedback which help us to improve the quality of our work.

This book was compiled with the valuable support of **HE Dr. CHAN Sarun**, Minister of Agriculture, Forestry and Fisheries, and technical instructions by **HE KAO Phal**, Director of the Department of Animal Production and Health. It furthermore got technical inputs from the Office of Animal Production of Department of Animal Production and Health and through the adoption of technical information from documents on forage technologies for farmers, from the International Center for Tropical Agriculture (**CIAT**), and the Australian Center for International Agricultural Research (**ACIAR**).

Our special thanks go to Mr. Chieng Sarith and Mr Lorn Sophal as well as the staff of the Kampong Cham office of the Department of Agriculture and Animal Production and Health, for their tireless facilitation of the project implementation on-farm, their intellectual input and ideas and their practical experience, which were all of great value to develop this book. We also would like to thank the Royal University of Agriculture of Cambodia for their technical assistance.

១. សេចក្តីផ្តើម

កសិករនៅប្រទេសកម្ពុជាភាគច្រើនចិញ្ចឹមសត្វជាលក្ខណៈគ្រួសារ ដែលក្នុងមួយគ្រួសារៗ មានចិញ្ចឹម ជ្រូក មាន់ ទា និងជាពិសេស គោ ក្របី ដែលពួកគាត់ចិញ្ចឹមសំខាន់ប្រើជាកំលាំងអូសទាញ ភ្ជួររាស់ដី និង ដឹកជញ្ជូនកសិផល ជារៀងរាល់ឆ្នាំ ។ បើទោះជានៅបច្ចុប្បន្ន កសិករខ្លះមានលទ្ធភាពក្នុងការប្រើប្រាស់គ្រឿងយន្តកសិកម្មក្តីក៏ពួកគាត់នៅតែត្រូវការកំលាំងគោ ក្របី ដោយមិនអាចខ្វះបាន ។ លើសពីនេះទៀត សត្វក៏ជាប្រភពចំណូលគ្រួសារជាមួយនិងការបំពេញអោយសេចក្តីត្រូវការម្ហូបអាហារជាចាំបាច់ផងដែរ ។ បច្ចុប្បន្នការងារចិញ្ចឹមសត្វរបស់កសិករនៅប្រទេសកម្ពុជាកំពុងជួបប្រទះនូវផលលំបាកយ៉ាងខ្លាំងពីកង្វះខាតចំណីជាពិសេសចំណីសំរាប់គោ ក្របី ។ នៅរដូវវស្សា ដីទំនាបប្រហែល ៧៥% ត្រូវលិចទឹកអស់ និងក្លាយជាវាលស្រែបំពេញទៅដោយដំណាំស្រូវ ដីទួលប្រហែល ៥% ជាផ្ទៃដីភូមិ និងផ្ទៃដី ១៥.១៨% ជាចំការដំណាំរួមផ្សំ ឬ ដំណាំហូបផ្លែ ដូចនេះនៅសល់ផ្ទៃដីតិចតួចណាស់សំរាប់ជាវាលចំណីសត្វធម្មជាតិ ។ ដោយមានការខ្វះខាតបែបនេះនៅអំឡុងពេល ៤-៥ ខែ នៃរដូវវស្សានៅតំបន់ខ្លះកសិករត្រូវចំណាយពេលដឹក គោ ក្របី អោយដើរស៊ីស្មៅតាមភ្លឺស្រែ ឬ ចេញទៅរកស្មៅធម្មជាតិ នៅតំបន់ឆ្ងាយៗពីភូមិ ដោយប្រើ រយៈពេលមិនតិចជាង ៤-៥ម៉ោង ក្នុង ០១ ថ្ងៃសំរាប់បំពេញអោយសេចក្តីត្រូវការចំណីគោ ក្របី ២-៣ ក្បាល តែប៉ុណ្ណោះ ។

ផលលំបាកនេះបានជះឥទ្ធិពលធ្ងន់ធ្ងរដល់ពេលវេលាបង្កបង្កើនផលពេលវេលាចេញទៅរកកំរើក្រៅពីការធ្វើកសិកម្ម និងជាពិសេសប៉ះពាល់ភាគច្រើនដល់ការងាររៀនសូត្ររបស់កុមារធ្វើអោយពួកគេបោះបង់ ការរៀនសូត្រ ឬបង្ខំចិត្ត លក់គោ ក្របី ឈប់ចិញ្ចឹម ។

នៅរដូវប្រាំងភាពរាំងស្ងួតមានរយៈពេល ៦ខែ ចំណីសត្វនៅតាមវាលធម្មជាតិត្រូវក្រៀមស្ងួតស្ទើរគ្រប់ទីកន្លែង គោ ក្របី ភាគច្រើនស៊ីចំបើង ឬ គល់ជញ្ជាំងដែលពុំមានជីវជាតិគ្រប់គ្រាន់នាំឱ្យសត្វកង្វះអាហាររូបត្ថម្ភស្គមបាក់កំលាំងធ្វើអោយពន្យាពេលបន្តពូជងាយរងគ្រោះដោយជំងឺអាចបង្កអោយស្លាប់ក៏មាន ។ ដើម្បីជួយអោយស្ថានភាពនៃការចិញ្ចឹមសត្វនៅប្រទេសកម្ពុជាមានលក្ខណៈល្អប្រសើរ និងកាត់បន្ថយបាននូវផលលំបាកមធ្យោបាយដែលល្អ គឺការផ្សព្វផ្សាយនូវបច្ចេកទេសការដាំដំណាំចំណីសត្វ ដែលផ្តល់នូវបរិមាណផល និងគុណភាពខ្ពស់សំរាប់ផ្តល់ជាចំណីបំប៉ន ឬ ជាចំណីបន្ថែមសំរាប់សត្វ ។

២. ដំណាំចំណីសត្វដាំតាមប្លង់ដីភូមិ

ពូជដំណាំចំណីសត្វជាច្រើនប្រភេទត្រូវបានសង្កេតឃើញថា អាចដាំនៅតាមប្លង់ដីភូមិ ជិតៗផ្ទះតាមលក្ខណៈបច្ចេកទេស ដោយវាមិនផ្តល់ផលប៉ះពាល់អ្វីទាំងអស់ដល់សុវត្ថិភាពរស់នៅរបស់កសិករ ។

ក្រៅពីផ្តល់ផលជាចំណីសត្វ ដំណាំចំណីសត្វប្រភេទខ្លះបានផ្តល់ប្រយោជន៍ឱ្យកសិករ ទៀតផងដូចជា ប្រភេទឡឺហ្គឹមដើមឈើមួយចំនួនគេដាំនៅតាមព្រំដីភូមិ ព្រោះវាអាចផ្តល់ ជារបងរស់ដែលមានលក្ខណៈរឹងមាំ និងផ្តល់ជាអុសសំរាប់ប្រើជាថាមពលដុតចំអិនអាហារប្រ ចាំថ្ងៃបានដោយមិនចំណាយប្រាក់ និងពេលវេលាស្វែងរកវា។ ក្រៅពីផ្តល់នូវតម្រូវការចំណីដែល មានគុណភាពដល់សត្វប្រភេទដំណាំចំណីសត្វ ខ្លះទៀតអាចជួយកែប្រែគុណភាពដីភូមិឱ្យមាន លក្ខណៈល្អប្រសើរថែមទៀត ឬ ប្រភេទខ្លះទៀតវាជួយក្នុងការទប់ស្កាត់ការហូរច្រោះដីទៀត ផង ប្រសិនបើយើងដាំដុះ និងប្រើប្រាស់វាបានត្រឹមត្រូវតាមលក្ខណៈបច្ចេកទេស ។

ក - គោលការណ៍គ្រឹះនៃការចំណាំចំណីសត្វតាមប្លង់ដីភូមិ

ដីភូមិជាទីទួលដែលមានសុវត្ថិភាពធានាដល់ការរស់នៅរបស់មនុស្ស និងសត្វដូចជាមិន លិចទឹកមិនមានការយាយីពីសត្វបំផ្លាញផ្សេងៗ និងជាពិសេស ជាកន្លែងភាគច្រើនមានប្រភព ទឹកអាចស្រោចស្រពដំណាំបានជាងនេះទៅទៀត ដីមានជីជាតិល្អហើយម្ចាស់មានលទ្ធភាពក្នុង ការគ្រប់គ្រងបានដិតដល់ ។ លក្ខណៈទាំងអស់នេះវាអំណោយផលណាស់សំរាប់ការងារដាំដុះ ដំណាំចំណីសត្វ ។

សំរាប់ប្រទេសកម្ពុជាយើងដំណាំចំណីសត្វដាំតាមគ្រួសារនៅដីភូមិមានគោលការណ៍សំ ខាន់ ២ ចំណុច :

គោលការណ៍ផ្សព្វផ្សាយ និង ផ្ទេរបច្ចេកវិជ្ជា ដល់កសិករ

- ផ្សព្វផ្សាយពីដំណាំចំណីសត្វនៅដំណាក់កាលដំបូង ដើម្បីអោយកសិករបានស្គាល់ ពីប្រភេទដំណាំចំណីសត្វ និងយល់ដឹងពីសារៈសំខាន់របស់វា
- ងាយក្នុងការបង្ហាញអោយកសិករដទៃមានទំនាក់ទំនងទទួលយក និងមានការ កែលំអចំណីសត្វ

- អោយកសិករចេះរៀបចំដាំ និងចេះប្រើប្រាស់ដំណាំចំណីសត្វបានសមស្របតាមលក្ខណៈជីវសាស្ត្រ
- កសិករមានលក្ខណៈងាយស្រួល និងមានពេលវេលាគ្រប់គ្រាន់ក្នុងការសង្កេតតាមដានលើការវិវឌ្ឍន៍របស់ប្រភេទដំណាំចំណីសត្វនីមួយៗ
- ឱ្យកសិករមានចិត្តក្នុងការពង្រីកដំណាំចំណីសត្វដោយខ្លួនឯងតាមរយៈការយល់ដឹងរបស់គាត់ ។

 គោលការណ៍សមស្របក្នុងការផ្តល់អោយសត្វស៊ី និង សំរួលការ

លំបាកដល់កសិករ

- កសិករមានចំណីសត្វនៅជិតផ្ទះសំរួល និងកាត់បន្ថយការខាតបង់ពេលវេលាច្រើនក្នុងការស្វែងរកចំណីសំរាប់សត្វ
- កាត់បន្ថយដល់ការលំបាករបស់កុមារក្នុងការដឹកសត្វអោយស៊ី ទៅឃ្នាលសត្វ ឬស្វែងរកចំណីសត្វ
- សំរាប់កាត់ និងផ្តល់ជាចំណីបំប៉នចំណីបន្ថែម និងចំណីសំរាប់អោយសត្វស៊ីនៅរដូវភ្នំរាស់ខ្លាំង ។

ខ - ចំណាំចំណីសត្វដាំដុះដំណាំចំណីសត្វសំរាប់កាត់ផ្តល់អោយសត្វ

គេអាចប្រើប្រាស់ប្រព័ន្ធដាំដុះដំណាំចំណីសត្វសំរាប់ច្រូតកាត់ និងដឹកជញ្ជូនផ្តល់អោយសត្វដល់កន្លែងចិញ្ចឹម ទោះក្នុងទម្រង់ចិញ្ចឹមជាលក្ខណៈឧស្សាហកម្ម ឬ លក្ខណៈគ្រួសារក្តី ។ នៅកម្ពុជាយើងការរៀបចំបង្កើតឱ្យមានការដាំដុះដំណាំចំណីសត្វ តាមប្រព័ន្ធកាត់ផ្តល់អោយសត្វស៊ីជាលក្ខណៈគ្រួសារសំរាប់តំបន់វាលទំនាបវាមានលក្ខណៈសមស្របណាស់ ព្រោះតំបន់ទំនាបមិនសូវមានផ្ទៃដីទូលាយដូចនៅតំបន់ខ្ពង់រាបឡើយ ។

សកម្មភាពនេះបានអនុវត្តរួចមកហើយនៅស្រុកពញ្ញាកែវ ស្រុកត្បូងឃ្មុំ ស្រុកកំពង់សៀម និងស្រុកព្រៃឈរ នៃខេត្តកំពង់ចាម ដែលត្រូវបានកសិករចូលរួមដោយយកចិត្តទុកដាក់ និងផ្តល់នូវការគាំទ្រយ៉ាងខ្លាំង ។

 សារៈប្រយោជន៍ :

ប្រព័ន្ធដំណាំចំណីសត្វតាមរបៀបកាត់ផ្តល់នេះមានលក្ខណៈពិសេស និងភាពចាំបាច់របស់វា មួយចំនួនដូចជា:

- ជួយឱ្យកសិករជាម្ចាស់ចំណាំចំណីសត្វមានការគ្រប់គ្រងល្អ និងចាប់អារម្មណ៍ខ្លាំងទៅលើចំណាំចំណីសត្វរបស់គាត់ ។
- ជួយឱ្យកសិករមានចំណីសំរាប់សត្វរបស់គាត់គ្រប់រដូវ ក្នុងនោះអាចប្រើប្រាស់ជាចំណីបន្ថែមចំណីបំប៉ន ឬ សំរាប់ផ្សំជាមួយអនុផលកសិកម្មជាចំណីបង្កប់ឱ្យគោក្របីនៅរដូវប្រាំង ។
- អាចអនុវត្តទៅបាននៅតំបន់វាលទំនាបដែលមានផ្ទៃដីទួលសំរាប់ដាំដុះតូចឬដាំបាននៅតាមដីប្លង់ផ្ទះ
- ជួយអោយដំណាំចំណីសត្វមានស្ថេរភាព និងដុះលូតលាស់ល្អជាងការដាំលែងឱ្យសត្វចូលស៊ីសេរី
- ដាំដំណាំចំណីសត្វក្នុងមួយសារអាចប្រមូលផលបានច្រើនលើក និងដុះលូតលាស់បានច្រើនឆ្នាំហើយសមស្របតាមលក្ខណៈបច្ចេកទេស ។

 ចំណុចសំខាន់ៗក្នុងការគ្រប់គ្រងដំណាំចំណីសត្វតាមលក្ខណៈកាត់ផ្តល់អោយសត្វ

ដើម្បីអោយដំណើរការដាំដំណាំចំណីសត្វតាមរបៀបកាត់ និងផ្តល់អោយសត្វទទួលបានជោគជ័យអ្នកដាំគួរតែយល់ដឹងនូវចំណុចសំខាន់ៗមួយចំនួនដូចជា:

- តើយើងត្រូវកាត់ដំណាំចំណីសត្វប្រភេទនីមួយៗយ៉ាងដូចម្តេច ដើម្បីឱ្យវាលូតលាស់បានល្អ ?
- ចន្លោះពេលនៃការកាត់ទៅតាមប្រភេទពូជដំណាំចំណីសត្វនីមួយៗ តើប៉ុន្មានថ្ងៃកាត់ម្តង ?
- កាត់ដំណាំចំណីសត្វរបៀបណាដែលសមស្រប ដើម្បីទទួលបាននូវផលច្រើន និងគុណភាពខ្ពស់